

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวความคิดในการปรับปรุงสภาพแวดล้อม	
	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก	
นักศึกษา	นายอินทัช รักษาศิลป์	
รหัสประจำตัว	44064020	
ปริญญา	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาการประถมศึกษา	
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม	
พ.ศ.	2549	
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์	ผศ.สมพล	ดำรงเสถียร
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม	รศ.สุทัศน์	จุฬามานี
	ดร.ณรงค์	พิมสาร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและเพื่อเสนอแบบในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจ, แบบสังเกต, แบบสัมภาษณ์, แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว, ผู้ประกอบการร้านค้า, เจ้าอาวาสและผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ เขต 3 (พิษณุโลก, สุโขทัย, เพชรบูรณ์, อุตรดิตถ์) โดยใช้คำร้อยละเป็นสถิติที่ใช้ในการวิจัย จากการศึกษาพบว่าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร สร้างมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เมื่อ พ.ศ.1900 การวางผังบริเวณให้เป็นไปตามกิจกรรมของวัดและให้สอดคล้องกับกิจกรรมของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรายได้ที่นักท่องเที่ยวมาไหว้พระพุทธรูป การกำหนดมุมมองให้นักท่องเที่ยวประทับใจนับเป็นสิ่งสำคัญ ในด้านอาคารก่อสร้างไม่เป็นไปตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิม ระบบสาธารณูปโภคต้องมีเพียงพอและปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

Thesis Title	A Concept of Improving Environment of Watphrasirattanamahathat Vora-Maha-Vihara Phitsanulok
Student	Mr.Anothai Ruksasilp
Student ID.	44064020
Degree	Master of Industrial Education
Programme	Architecture
Year	2006
Thesis Advisor	Assistant Professor.Sompol Dumrongsatian
Thesis Co-advisor	Associate Professor.Sutas Chufamanee Dr.Narong Pimsarn

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the physical environment and to propose development project of Watphrasirattanamahathat vora-maha-vihara Phisanulok.

The research instruments were survey from, observation set, interview and questionnaire. Sample were tourists, Shop owner, abbot and the Director of Tourism Thailand Region 3. (Phisanulok, Sukothai, Petchaboon, Uttaradit) Percentage was used for analyzed the data.

The research results indicated that Watphrasirattanamahathat vora-maha-vihara Phisanulok. Was erected in B.E1900, which was in the age Phamahathammaracha 1 (Lithai). temple lay-out was designed to harmonized between the temple activities and tourism since the pilgrimage prachinarat could create the temple income. To set up the view point for tourist impression was the vital thing. The building construction was not built as the original architectural design: moreover, the public utility should be sufficient and safety for the tourists.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความสะดวกและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากท่าน อาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพล ดำรงเสถียร อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำด้วยความเมตตาอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณ ดร.ณรงค์ พิมสาร รองศาสตราจารย์สุทัศน์ จุฬามณี อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วมพร้อมด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรศักดิ์ กังขาว ในการให้คำปรึกษาและตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

กราบมนัสการ พระเทพรัตนกวี เจ้าอาวาส ที่กรุณาให้คำปรึกษาด้านนโยบายของวัด และ พระมหาสมบรูณ์ ปณฺญาวุโธ เลขานุการและรองเจ้าอาวาสที่ช่วยประสานงาน ตรวจทานแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณคุณนิติ คงกรุต ผู้อำนวยการสำนักงาน ททท.ภาคเหนือเขต 3 ที่กรุณา ให้คำปรึกษานโยบายการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลกและความคิดเห็นในการปรับปรุงวัดพระศรีรัตน มหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการช่วยตรวจทานและแก้ไข แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสำรวจในการวิจัยครั้งนี้

และผู้วิจัยขอขอบพระคุณนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการร้านค้า ที่ให้ข้อมูลในแบบสอบถาม อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ และเพื่อนๆ ในรุ่นรหัส 44 ทุกท่านที่ให้อำลัใจ

ท้ายนี้ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ซึ่งสนับสนุนในด้านการเงินและให้อำลัใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมาจนประสบผลสำเร็จ

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอให้พระพุทธรูปชินราชคุ้มครองความปลอดภัย และมีความสุขดี แก่ทุกๆ ท่านที่เอ่ยนามมาในข้างต้นและท่านผู้อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

อโนทัย รักษาศิลป์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	VI
สารบัญรูป.....	VIII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 กรอบแนวคิดของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ประวัติของจังหวัดพิษณุโลก.....	8
2.1.1 สภาพปัจจุบันจังหวัดพิษณุโลก.....	8
2.2 ประวัติและสภาพปัจจุบันวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	9
2.2.1 ประวัติความเป็นมา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	9
2.2.2 ความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม.....	15
2.3 แนวคิดในการปรับปรุง.....	19
2.3.1 การวางผังบริเวณ.....	19
2.3.2 การรักษาภูมิมองในบริเวณที่สำคัญ.....	44
2.3.3 การควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	53
2.3.4 การรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง.....	55
2.3.5 การแก้ไขสาธารณูปโภค.....	67
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	74
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	74
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	75
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	77
3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	77
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามและภาคเอกสาร.....	79
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม.....	114
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสังเกต.....	117
4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	120
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	126
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	126
5.2 อภิปรายผล.....	130
5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้.....	134
5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	136
บรรณานุกรม.....	174
ภาคผนวก.....	177
ภาคผนวก ก. ภาพจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน.....	178
ภาคผนวก ข. เอกสารราชการ.....	188
ภาคผนวก ค. แบบสอบถามการวิจัย.....	196
ประวัติผู้เขียน.....	213

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงขนาดร่างกายมนุษย์โดยเฉลี่ยในการใช้ทางเท้าในลักษณะต่าง ๆ กัน.....	27
2.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการเลื่อนไหลทางเท้า กับอัตราความเร็วในการเดิน.....	28
2.3 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการเลื่อนไหลบนบันได กับอัตราความเร็วในการเดิน.....	28
2.4 แสดงมาตราวัดจากแหล่งที่เกิดเสียง.....	43
4.1 ด้านผังบริเวณ ทางเข้า-ออก.....	80
4.2 ด้านผังบริเวณ ที่จอดรถ.....	82
4.3 ด้านผังบริเวณ ลานหน้าวัด.....	85
4.4 ด้านผังบริเวณ ลานโล่งด้านหลังพระวิหารพระพุทธรชินราช.....	87
4.5 ด้านผังบริเวณ บริเวณผู้ประกอบการร้านค้า.....	89
4.6 ด้านการรักษามุมมองในบริเวณที่สำคัญ ต้นไม้ภายในวัด.....	90
4.7 ด้านการรักษามุมมองในบริเวณที่สำคัญ ทศนียภาพบริเวณลานจอดรถ.....	91
4.8 ด้านการรักษามุมมองในบริเวณที่สำคัญ ทศนียภาพบริเวณพิพิธภัณฑ.....	92
4.9 ด้านการควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการร้านค้า.....	95
4.10 ด้านการควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ห้องน้ำ.....	95
4.11 ด้านการควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ศูนย์บริการการท่องเที่ยว.....	96
4.12 ด้านการควบคุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ที่จำหน่ายดอกไม้ ฐาน เทียน.....	98
4.13 ด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง หอระฆัง.....	99
4.14 ด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง พระอุโบสถ.....	100
4.15 ด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง สภาพปัจจุบันกุฏิ.....	102
4.16 ด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง วิหารพระพุทธรชินราช.....	104
4.17 ด้านการแก้ไขสาธารณูปโภค ถังขยะ.....	107
4.18 ด้านการแก้ไขสาธารณูปโภค ระบบระบายน้ำ.....	108
4.19 ด้านการแก้ไขสาธารณูปโภค ไฟฟ้าแสงสว่าง.....	110
4.20 สำนวจการเข้า-ออกของรถทั่วไป ในวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม 2548.....	112
4.21 สำนวจการเข้า-ออกของรถทั่วไป ในวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม 2548.....	113
4.22 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว.....	114
4.23 ข้อมูลเกี่ยวกับการสังเกตทั่วไป.....	117
4.24 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส.....	121

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.25 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือเขต 3.....	123
5.1 แสดงด้านการวางแผนบริเวณ ที่จอดรถ	143
5.2 แสดงด้านการรักษามุมมองในบริเวณที่สำคัญ บริเวณเนินพระยืน.....	144
5.3 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง อาคารศูนย์บริการการท่องเที่ยว.....	145
5.4 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง อาคารพิพิธภัณฑ์.....	146
5.5 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง อาคารผู้ประกอบ การร้านค้า.....	147
5.6 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง อาคารกุฏิพระ.....	148
5.7 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง ที่จำหน่ายดอกไม้ ดอกไม้ ฐาน เทียน.....	149
5.8 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง หอกระจายเสียง.....	150
5.9 แสดงด้านการรักษาสภาพเดิมของอาคารและสิ่งก่อสร้าง ป้ายบอกสถานที่ ภายในวัด.....	151
5.10 แสดงด้านระบบสาธารณูปโภค ถึงขยะ.....	152

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
2.1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งวัด.....	10
2.2 แผนที่แสดงการเข้าถึงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	10
2.3 แผนที่แสดงการศึกษาสภาพปัจจุบัน.....	12
2.4 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารต่างๆ.....	13
2.5 แสดงภาพพระพุทธรชินราช.....	15
2.6 แสดงภายในวิหารพระพุทธรชินราช.....	15
2.7 แสดงภาพพระปรางค์.....	16
2.8 แสดงภาพพระอัฐสุรัส.....	17
2.9 แสดงภาพพระอุโบสถ.....	18
2.10 แสดงภาพพระเหลื่อ.....	18
2.11 แสดงแนวนอนแบบตาทหารรุก.....	22
2.12 แสดงแนวนอนแบบรัศมี.....	23
2.13 แสดงแนวนอนแบบรัศมี(รัศมี แบบ ก.และแบบ ข.).....	23
2.14 แสดงระยะห่างของมนุษย์ที่มนุษย์พึงพอใจตามสภาพการณ์ต่าง.....	27
2.15 แสดงการจับภาพ.....	45
2.16 แสดงจุดเด่นเห็นในระยะใกล้ไกล.....	46
2.17 แสดงการนำไปสู่จุดหมาย.....	46
2.18 แสดงแผนที่แสดงเส้นทางที่ 1 ภายในอำเภอเมือง.....	54
2.19 แสดงแผนที่แสดงการเดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆดังที่ได้กล่าว.....	55
2.20 แสดงตำแหน่งศูนย์บริการสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยว.....	61
4.1 แสดงตำแหน่งทางเข้าวัด.....	81
4.2 แสดงตำแหน่งแผนที่ที่จอดรถ.....	83
4.3 แสดงตำแหน่งที่จอดรถ จุดที่ 1.....	83
4.4 แสดงตำแหน่งที่จอดรถ จุดที่ 2.....	84
4.5 แสดงตำแหน่งที่จอดรถ จุดที่ 3.....	84
4.6 แสดงตำแหน่งที่จอดรถ จุดที่ 4.....	84
4.7 แสดงลานหน้าพระวิหาร.....	86
4.8 แสดงทางเข้าด้านหน้าพระวิหาร.....	86

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.9 แสดงลานโล่งด้านหลังพระวิหารพระพุทธรชินราช.....	88
4.10 แสดงบริเวณเนินพระยืน.....	88
4.11 แสดงบริเวณเนินพระยืนที่กรมศิลปากรขุดเพื่อหาแนววิหารพระยืน.....	88
4.12 แสดงบริเวณผู้ประกอบการร้านค้า.....	89
4.13 แสดงต้นไม้บริเวณเนินพระยืน.....	91
4.14 แสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์.....	92
4.15 แสดงป้ายทางเข้าพิพิธภัณฑ์.....	93
4.16 แสดงสำนักงานพิพิธภัณฑ์.....	93
4.17 แสดงภายในพิพิธภัณฑ์.....	93
4.18 แสดงศูนย์บริการนักท่องเที่ยว.....	97
4.19 แสดงศูนย์บริการตำรวจภูธรอำเภอเมือง.....	98
4.20 แสดงที่จำหน่ายดอกไม้รูปเทียน.....	99
4.21 แสดงหอระฆัง.....	100
4.22 แสดงพระอุโบสถด้านข้าง.....	101
4.23 แสดงพระอุโบสถด้านหน้า.....	102
4.24 แสดงสภาพปัจจุบันภูมิเจ้าอาวาส.....	103
4.25 แสดงสภาพปัจจุบันภูมิ.....	103
4.26 แสดงด้านข้างวิหารพระพุทธรชินราช.....	105
4.27 แสดงด้านหน้าวิหารพระพุทธรชินราช.....	105
4.28 แสดงภาพเขียนฝาผนังภายในวิหารพระพุทธรชินราช.....	106
4.29 แสดงภายในวิหารพระพุทธรชินราช.....	106
4.30 แสดงถังขยะ.....	107
4.31 แสดงรางระบายน้ำแบบเปิด.....	108
4.32 แสดงฝาปิดบ่อพักแบบปิด.....	109
4.33 แสดงท่อระบายน้ำลงสู่แม่น้ำน่าน.....	109
4.34 แสดงประตูเปิดและปิดรางระบายน้ำ.....	110
4.35 แสดงเสาไฟฟ้าแสงสว่างด้านหน้าวิหาร.....	111
4.36 แสดงเสาไฟฟ้าแสงสว่างด้านหลังวิหาร.....	111

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
5.1 แสดงความสัมพันธ์ในแผนผังเดิม.....	137
5.2 แสดงแผนผังเดิม.....	138
5.3 แสดงการวิเคราะห์ที่ตั้ง.....	139
5.4 แสดงวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	140
5.5 แสดงความสัมพันธ์ในการออกแบบ.....	141
5.6 แสดงแผนผังใหม่.....	142
5.7 แสดงแบบอาคารพิพิธภัณฑ.....	153
5.8 แสดงแบบอาคารศูนย์บริการการท่องเที่ยว.....	154
5.9 แสดงรูปด้านอาคารศูนย์บริการการท่องเที่ยวและอาคารพิพิธภัณฑ.....	155
5.10 แสดงแบบอาคารกุฏิพระ.....	156
5.11 แสดงแบบอาคารร้านค้า.....	157
5.12 แสดงแบบอาคารร้านขายอาหาร.....	158
5.13 แสดงแบบหลังคาคลุมทางเดิน.....	159
5.14 แสดงแบบที่จำหน่ายดอกไม้รูปเทียน.....	160
5.15 แสดงแบบป้อมยามและแบบป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว.....	161
5.16 แสดงแบบรูปตัดที่จอดรถ ทางเดิน ร้านค้า.....	162
5.17 แสดงแบบรูปตัดตามยาวและรูปตัดตามขวาง.....	163
5.18 แสดงแบบอาคารห้องน้ำด้านทิศตะวันออก.....	164
5.19 แสดงแบบห้องน้ำชายด้านทิศใต้.....	165
5.20 แสดงแบบห้องน้ำหญิงด้านทิศใต้.....	166
5.21 แสดงแบบที่เก็บขยะรวม.....	167
5.22 แสดงผังระบบระบายน้ำ.....	168
5.23 แสดงแบบรางระบายน้ำแบบปิด.....	169
5.24 แสดงแบบรางระบายน้ำแบบเปิด.....	170
5.25 แสดงหุ่นจำลอง 1.....	171
5.26 แสดงหุ่นจำลอง 2.....	171
5.27 แสดงหุ่นจำลอง 3.....	172

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
5.28 แสดงหุ่นจำลอง 4.....	172
5.29 แสดงหุ่นจำลอง 5.....	173
5.30 แสดงหุ่นจำลอง 6.....	173